

AI technology and the challenges to values development in university education

Enkhtsetseg Yagaanbaatar^{1*}

Lecturer, Department of Social Sciences
National Defense University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

DOI: <https://doi.org/10.65902/tsats.2026.02.013>

ARTICLE INFO:

RECEIVED: 14 April 2026

ACCEPTED: 29 April 2026

PUBLISHED: 02 June 2026

LICENSE:

Creative Commons CC-BY 4.0

COPYRIGHT:

© 2026. The author(s)

This publication is an open-access article.

CORRESPONDING AUTHOR:

*Enkhtsetseg Yagaanbaatar

KEYWORDS:

Values, education, artificial intelligence, and university.

Abstract:

The rapid advancement of artificial intelligence (AI) technology is fundamentally reshaping university education systems worldwide. This article examines the challenges posed by the integration of AI to students' values development and proposes contextually appropriate responses for Mongolia's higher education sector, drawing on comparative international evidence. It argues that the proliferation of generative AI tools carries a substantial risk of eroding foundational academic values — including integrity, independent reasoning, interpersonal accountability, and a sense of personal responsibility — and that this risk necessitates a systematic reform of both curricular content and pedagogical methodology.

Introduction

The rapid diffusion of artificial intelligence (AI) technology across virtually every sphere of contemporary life has made university education one of the sectors most profoundly affected by this transformation. Universities function not only as institutions of knowledge transmission but as the primary environments in which future professionals and citizens develop their ethical frameworks, social values, and sense of civic responsibility. The emergence of generative¹ AI platforms — among them ChatGPT, Gemini, DeepSeek, and Copilot — have already begun to alter the fundamental processes through which students learn, reason, produce knowledge, and communicate. The extent to which this shift may affect the formation of students' values constitutes one of the most pressing questions now engaging educational researchers internationally.

¹Generative AI refers to a class of artificial intelligence systems capable of producing novel content — including text, images, and code — that resembles human-generated output, in contrast to earlier AI paradigms primarily designed for data classification and pattern recognition.

Values may be understood as the normative commitments that orient human behaviour, inform decision-making, and shape interpersonal relationships. Within academic communities, values such as integrity, responsibility, respect, collaboration, and intellectual independence occupy a foundational role. The university institution bears a particular obligation to cultivate these commitments — not merely as curricular content but as dispositions formed through the cumulative experience of learning, through modelled conduct, and through participation in scholarly communities. The capacity of universities to fulfil this obligation, however, is being tested by the growing ubiquity of AI.

This study aims to identify the specific conditions and challenges that the penetration of AI technology into Mongolian university education creates for students' values development, and to propose evidence-based directions for institutional response, drawing on established international practice. The scope of the article is deliberately focused on the risks that AI use poses to values formation, rather than on its pedagogical affordances more broadly.

1. Values Development and University Education: Conceptual Foundations

A central objective of university education is the formation of graduates who are not merely technically competent but ethically grounded. Aristotle's term "*ethics*" derives from the Greek "*ethos*" — habit or custom² — and his account of moral development holds that values are constituted through sustained habituation, through environments of reciprocal social engagement, and through a succession of deliberate, belief-grounded choices (Aristotle, II.1). John Dewey (1938) similarly argued that university education represents the most propitious environment for precisely this kind of formation, challenging the prevailing assumption that "education is not life itself but merely preparation for life." For Dewey, education must itself constitute a site of authentic experience and consequential decision-making — a position that has acquired renewed relevance in the context of AI-mediated learning.

The growing institutional recognition of values development as a measurable educational outcome is reflected in the evolution of major university ranking frameworks. The QS World University Rankings, for instance, now treats its "Graduate Employability" indicator³ as encompassing not merely disciplinary knowledge but an integrated capacity comprising professional conduct, ethical orientation, and social

²Aristotle identifies three mutually reinforcing conditions for the formation of values: *ethos* (habit or custom), by which sustained repetition of virtuous acts shapes character; deliberate choice, through which moral values crystallise from conscious, reasoned decisions; and social environment, within which qualities such as justice and courage are cultivated through engagement with others.

³Whereas universities were historically evaluated based on research output, teaching environment, and financial resources, contemporary ranking frameworks increasingly incorporate value-driven indicators — dedicated measures of character formation and civic competency — reflecting a broader institutional recognition that the university is not merely a site of knowledge transmission but an agent of moral development.

accountability. This represents a discernible shift from earlier paradigms in which research output and institutional prestige were the dominant criteria, toward a broader conception of educational quality that includes graduates’ actual competencies as ethical actors.

At the level of national policy, Mongolia’s Law on Higher Education (2023) explicitly identifies among the objectives of tertiary education the formation of professionals who “respect the universal human values of all peoples as well as the traditional customs, ethics, and culture of the Mongolian nation.” The operationalisation of this mandate in an environment increasingly shaped by artificial intelligence presents a challenge of considerable institutional complexity.

2. Challenges to Values Development Arising from AI Technology

While AI technology offers students unprecedented opportunities to access and process knowledge, its integration into university learning environments generates a distinct set of challenges to values formation. These challenges may be organised under five thematic categories.

2.1 Academic Integrity and Intellectual Authorship. Academic integrity constitutes one of the foundational values of university education. The capacity of generative AI tools — including ChatGPT, Claude, and Gemini — to produce essays, research papers, and seminar assignments within minutes has introduced a systemic risk to that integrity. A 2024 report by Turnitin, an internationally established academic integrity platform, estimated that up to eleven per cent of student submissions at universities worldwide may contain AI-generated material (Turnitin, 2024).⁴ This finding points to a challenge that extends well beyond conventional plagiarism detection: when students circumvent the processes of reasoning, evaluating, and constructing arguments, the cognitive and ethical capacities underpinning those processes fail to develop.

The integrity problem is not, moreover, confined to formal assessment contexts. The practice of presenting AI-assisted work as one’s own original contribution erodes the values of honesty and personal accountability and may establish behavioural patterns with adverse consequences in subsequent professional life. Reflecting broader trends in the field, Turnitin and comparable research bodies have shifted their analytical focus in 2025 from the binary question of whether AI was used to the more nuanced question of “acceptable levels and ethical use” (Turnitin, 2025). At the institutional level, this shift corresponds to a transition in governance strategy — from outright prohibition toward frameworks of regulated and transparent engagement — a development increasingly evident in the digital accountability indicators used to assess academic standard implementation.

⁴In April 2024, Turnitin published findings derived from the analysis of more than 200 million student submissions from institutions worldwide.

2.2 Independent Thinking and the Attrition of Critical Reasoning. The cultivation of independent critical thinking is among the most fundamental objectives of university education. The propensity of AI systems to supply immediate answers, however, may discourage students from engaging in the sustained deliberation, productive struggle with complex problems, and reflective self-correction that rigorous intellectual development requires. Vygotsky's (1978) concept of the *Zone of Proximal Development* provides a useful theoretical lens here: it is precisely through the autonomous navigation of genuine cognitive challenge that meaningful developmental growth occurs. By consistently pre-empting this process with readily available solutions, AI tools risk truncating students' cognitive and emotional development in ways that may not be immediately apparent but that are likely to compound over time.

A further, related concern is the tendency of AI systems to generate plausible but factually erroneous outputs — a phenomenon widely referred to as "hallucination." Routine reliance on such outputs may habituate students to an uncritical acceptance of information, attenuating the skills of source evaluation, academic citation practice, and evidence-based argumentation that are essential to professional competence.

2.3 Interpersonal Communication and the Socialisation Deficit. A substantive component of university education consists of the socialisation processes that emerge from sustained engagement with peers: collaborative work, intellectual disagreement, negotiation, and reconciliation. Human-to-AI interaction differs from human-to-human interaction in morally significant ways: AI systems do not experience offence, do not express genuine affect, do not attribute responsibility, and cannot replicate the relational complexity of authentic human communication. Students who interact predominantly with AI may consequently develop deficits in empathy, tolerance, and the capacity for constructive conflict resolution — competencies that remain indispensable in professional and civic life.

Research in social psychology suggests that Generations Z and Alpha already exhibit a pronounced preference for digitally mediated communication. The widespread adoption of AI tools risks deepening this orientation further, progressively diminishing students' engagement in the face-to-face interaction, active listening, and interdependent collaboration that sustain the social fabric of academic communities.

2.4 Accountability, Moral Agency, and the Attribution Problem. Accountability represents a cornerstone of values formation. When AI systems generate the conclusions upon which students act, however, the question of who bears responsibility for those conclusions becomes structurally ambiguous. An emerging pattern — whereby students whose AI-derived judgements prove erroneous attribute responsibility to the technology rather than to themselves — poses a serious challenge to the development of genuine moral agency. Levinas's (1969) account of the *face-to-face* encounter is instructive in this regard: for Levinas, responsibility is constituted through embodied, relational engagement with a concrete Other. In interactions mediated by AI, the vulnerability, affect, and lived presence of the Other are absent, and with them the conditions under

which authentic moral responsibility is formed. The implications are particularly acute for professional domains — medicine, law, engineering, and the military — in which accountability cannot be delegated to technological systems. The cultivation of responsibility as a personal and professional value must therefore remain a central, explicitly articulated objective of university education.

2.5 Digital Inequity and the Distortion of Value Hierarchies. Access to advanced AI tools is contingent on reliable, high-quality internet infrastructure and, in many cases, subscription-based services. In Mongolia, the persistent urban–rural digital divide means that these conditions are unevenly distributed across the student population. Students in the capital and other urban centres enjoy ready access to high-capacity AI tools, while their rural counterparts face structural disadvantages that constitute a form of educational injustice. Beyond the equity dimension, this disparity risks generating a distorted value hierarchy in which technological access is conflated with academic merit, and in which speed of output, minimal effort, and the simulation of creativity come to be accepted as proxies for genuine learning. Mongolia’s ranking of 98th in the Oxford Insights Government AI Readiness Index (Oxford Insights, 2024) underscores the need for sustained, concurrent investment in both digital infrastructure and educational capacity.

3. International Responses: Institutional Measures to Protect Values Education

Governments and universities across a range of national contexts have developed substantive responses to the values-related challenges of AI integration. Four policy frameworks and one institutional initiative warrant particular attention.

The European Union’s AI Act (European Commission, 2024) classifies AI applications deployed in educational settings as “high-risk,” thereby subjecting them to mandatory requirements of transparency, fairness, and human oversight. Within the university context, this legislative framework introduces a formal obligation to assess the compatibility of AI systems with students’ values before adoption — a precedent with significant implications for institutional governance internationally.

UNESCO’s (2023) guidance document on generative AI in education calls on member states to regulate AI use in ways that protect “student autonomy, critical thinking, and creativity,” explicitly emphasising the co-development of values education and technological integration. This framing — in which pedagogical and ethical considerations are treated as inseparable from the adoption of new technologies — reflects an increasingly influential approach to AI governance in the educational sector.

In the United States, leading research universities — including Stanford, MIT, and Harvard — have introduced compulsory AI Literacy courses that extend beyond technical proficiency to address the ethical, societal, and accountability dimensions of AI use. Harvard’s Embedded EthiCS programme is particularly noteworthy for its

approach of integrating ethical analysis directly into every computer science course, rather than confining it to a separate ethics module, thereby modelling the view that technical and ethical reasoning are inherently intertwined.

Singapore's Model AI Governance Framework (IMDA & PDPC, 2023) establishes sector-specific guardrails for appropriate AI use in education, centred on the principles of fairness, human involvement, and institutional transparency — principles that align closely with the values dimensions identified in this article.

Finland became the first country to introduce a structured AI Basics curriculum across the K–12 sector (UNESCO, 2022), prioritising the cultivation of responsible and ethically informed users of AI before addressing its technical applications. The underlying pedagogical philosophy that values are not a subject to be added to AI education but a constitutive dimension of how AI is taught — offers a replicable model for curriculum design at the university level.

4. The Mongolian University Context: Specific Challenges

Empirical research specifically examining the influence of AI on values formation within Mongolia's university sector remains limited, and this gap itself represents an urgent priority for future scholarly attention. Observable trends nonetheless indicate a rapid and widespread increase in AI tool usage among students, with discernible effects on the integrity of academic submissions in some institutional contexts.

The relatively high average age of academic staff in Mongolia introduces additional institutional complexity. The pace at which students adopt and integrate new technologies tends to outstrip that of their instructors, producing an assessment lag in which students complete assignments with AI assistance while faculty may lack the tools or training to identify this. Closing this gap will require deliberate, sustained investment in professional development.

The National Defence University of Mongolia (NDUS) represents a particularly instructive case. Within the professional-military educational environment, values such as accountability, integrity, honour, and discipline are not merely extracurricular aspirations but constitute substantive curricular content. The integration of AI tools into courses on military professional ethics raises urgent questions that existing curricular frameworks have not yet resolved: to what degree may AI recommendations appropriately inform military decision-making? How is accountability to be assigned when AI-assisted judgements prove consequential? The manner in which these questions are answered will have direct implications for the professional values education of military officers.

Mongolia published a National AI Strategy in early 2025; however, the strategy does not yet provide substantive guidance on the implications of AI for values education within higher education institutions. This omission signals the need for dedicated policy research and the development of supplementary frameworks specifically tailored to the tertiary sector.

5. Recommendations: Safeguarding Values Development in the Age of AI

Based on the foregoing analysis and a review of international practice, this article proposes five interconnected directions for institutional response.

5.1 AI-Integrated Ethics Curricula. The most productive institutional response to the challenges of AI use is neither blanket prohibition nor uncritical adoption but the development of AI-integrated ethics education: curricula that explicitly address when, how, and under what conditions the use of AI tools is appropriate. The goal is to cultivate students who can critically interrogate AI-generated outputs, rigorously verify sources, and exercise informed, accountable judgment in their use of AI. AI Literacy programmes must therefore be designed to incorporate not only technical competencies but ethical norms, an understanding of accountability, and principles of digital citizenship.

5.2 Assessment Reform. A transition away from conventional written assignments and standardised examinations — assessment formats readily amenable to AI substitution — toward modalities that require and reveal genuine student reasoning is both necessary and feasible. Oral examinations, structured case-study analysis, and project-based assessments addressing real-world problems are better suited to capturing the evaluative and reasoning capacities that AI cannot replicate. A complementary approach, increasingly adopted internationally, is to require students to provide a transparent account of any AI tools used in the preparation of assessed work — specifying the tool, the nature of its use, and the extent of its contribution. This “transparency declaration” framework preserves academic integrity without resorting to prohibition.

5.3 Faculty Capacity Development. Effective institutional response to the challenges of AI requires investment in the capacity of academic staff to recognise the signatures of unaccountable AI use, to engage students in informed and open discussion of AI ethics, and to design learning environments that are both technologically literate and ethically robust. The collaborative development of institutional AI-use policies by faculty and students together is likely to generate stronger normative commitment and a more deeply embedded culture of responsibility than top-down regulatory approaches.

5.4 Embedding Values Education in Professional Programmes. For students in professionally oriented degree programmes, the development of a values foundation adequate to the demands of responsible AI use is an institutional obligation, not an optional supplement. Content addressing the ethics of AI use should be embedded within every professional discipline, not confined to standalone ethics courses. Medical students must be equipped to determine who bears final responsibility when AI diagnostic tools are employed; military students must develop the capacity to critically evaluate AI-generated tactical recommendations against the realities of operational contexts. These are not marginal competencies but core requirements of professional formation.

5.5 Cultivating an Institutional Values Culture. Regulatory frameworks and curricular mandates, however well designed, are insufficient on their own to sustain a robust values culture. Students' personal values are shaped primarily through the ambient environment of the institution — its norms, relationships, and communities. Universities should therefore invest in the creation of student-led communities organised around digital citizenship and technology ethics, and in the establishment of forums in which responsible AI use is modelled, evaluated, and openly deliberated. It is through such lived institutional practice that the normative commitments associated with responsible AI use can take durable root.

Conclusion

This article has argued that the integration of AI technology into university education, while offering genuine pedagogical opportunities, generates a set of substantive challenges to the values formation of students. Academic integrity, independent reasoning, interpersonal accountability, and moral responsibility are all susceptible to erosion in learning environments characterised by excessive AI dependence. The appropriate institutional response is neither to exclude AI from educational settings nor to accommodate its use without normative constraint, but to develop coherent frameworks for responsible use that operate simultaneously at the curricular, assessment, governance, and cultural levels.

The theoretical frameworks mobilised in this analysis — Vygotsky's (1978) account of the Zone of Proximal Development, Levinas's (1969) ethics of the face-to-face encounter, and Dewey's (1938) philosophy of experiential education — collectively suggest that values are not propositional content to be delivered but dispositions to be formed through authentic engagement, relational experience, and the navigation of genuine ethical challenge.

AI tools, by substituting for precisely those processes, risk producing graduates who are technically proficient but normatively underdeveloped. The global evidence reviewed here — from Turnitin's (2024, 2025) empirical findings on AI-assisted submission rates to the Oxford Insights (2024) AI Readiness Index — corroborates the scale and urgency of this concern.

The international frameworks examined in Section 3 demonstrate that coherent, values-centred responses to AI integration are both feasible and effective. The European Union's AI Act, UNESCO's guidance on generative AI, Harvard's Embedded EthiCS programme, and Finland's K-12 AI curriculum each embody, in different ways, the central insight that technological and ethical development must advance in tandem. For Mongolia's university sector — and particularly for institutions such as NDUS, where the professional stakes of values formation are especially high — these frameworks offer directly relevant and contextually adaptable models.

As Mongolia develops its National AI Strategy, the inclusion of substantive provisions for values education within the tertiary sector should be treated as a policy

priority rather than an afterthought. The fundamental mission of the university — to form professionals and citizens who are honest, accountable, intellectually independent, and attentive to human dignity — is not altered by the advent of AI. What changes are the conditions under which that mission must be pursued, and the institutional creativity required to pursue it effectively?

References

- [1] Aristotle. (n.d.). *Nicomachean Ethics* (Book II, Ch. 1). [Trans. G. Lkhagvasuren]. Ulaanbaatar, 2018.
- [2] Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.
- [3] European Commission. (2024, March). *Artificial Intelligence Act*. Publications Office of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
- [4] Infocomm Media Development Authority (IMDA) & Personal Data Protection Commission (PDPC). (2023). *Model AI governance framework* (2nd ed.). Government of Singapore.
- [5] Levinas, E. (1969). *Totality and infinity*. Duquesne University Press.
- [6] McKinsey Global Institute. (2017, December). *Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>
- [7] Mongolia. (2023, July 7). *Law on higher education*. Legalinfo.mn. <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16759959041191>
- [8] Oxford Insights. (2024). *Government AI readiness index 2024*. <https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2024/12/2024-Government-AI-Readiness-Index-2.pdf>
- [9] Turnitin. (2024). *AI writing in higher education: Realities, risks and responses*. Turnitin LLC. <https://www.turnitin.com/blog/ai-writing-in-higher-education>
- [10] Turnitin. (2025). *What 2025 generative AI trends reveal about student behavior*. <https://www.turnitin.com/blog/what-2025-generative-ai-trends-reveal-about-student-behavior>
- [11] UNESCO. (2022). *K–12 AI curricula: A mapping of government-endorsed AI curricula*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380602>
- [12] UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
- [13] Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

AI технологи ба их сургуулийн боловсрол дахь үнэт зүйлсийн хөгжлийн сорилтууд

Ягаанбаатарын Энхцэцэг¹

Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш

Үндэсний батлан хамгаалахын их сургууль, Улаанбаатар, Монгол Улс

Хураангуй: Хиймэл оюун (AI) технологийн хурдацтай хөгжил нь дэлхийн дээд боловсролын тогтолцоог үндсээр нь өөрчилж байна. Энэхүү өгүүлэлд их сургуулийн боловсролд хиймэл оюун технологийг нэвтрүүлснийг дагаад оюутны үнэт зүйлсийн хөгжилд учирч буй бэрхшээлийг судалж, олон улсын туршилагад тулгуурлан Монгол Улсын дээд боловсролын орчинд тохирсон шийдлийг санал болгосон. Тухайлбал, хиймэл оюун ухааны хэрэглээ нь академик шударга байдал, бие даасан сэтгэлгээ, хүний харилцаа холбоо болон хариуцлагын мэдрэмж зэрэг суурь үнэт зүйлсийг доройтуулж болзошгүй эрсдэлийг агуулж байгаа тул их сургуулиудын сургалтын агуулга, аргачлалд шинэчлэл хийх зайлиггүй шаардлагатай болоод байгаа асуудлыг хөндлөө.

Түлхүүр үг: Үнэт зүйл, боловсрол, хиймэл оюун, их сургууль, суралцагчийн хөгжил, ёс суртахуун

Оршил

Хиймэл оюун (AI) технологийн хурдацтай дэвшил нь хүн төрөлхтний амьдралын бүхий л хүрээнд нөлөөлж байгаагийн нэгэн томоохон тулгуур нь дээд боловсролын салбар юм. Их сургуулиуд нь зөвхөн мэдлэг олгодог газар биш, харин ирээдүйн мэргэжилтэн, иргэний үнэт зүйл, ёс суртахуун, нийгмийн хариуцлагыг төлөвшүүлдэг хамгийн чухал орчин мөн. Гэтэл ChatGPT, Gemini, Deepseek, Copilot зэрэг генератив⁵ хиймэл оюуны хэрэгслүүд их сургуулийн өдөр тутмын амьдралд нэвтрэн орсноор оюутны сурах, бодох, бүтээх, харилцах зэрэг суурь үйл явцыг өөрчилж байна. Энэ өөрчлөлт нь цаашид үнэт зүйлсийн хөгжилд ямар нөлөө үзүүлэх вэ гэсэн асуулт өдгөө дэлхийн боловсролын судлаачдын анхаарлын төвд орж байна.

Үнэт зүйл гэдэг нь хүний зан үйл, шийдвэр гаргалт, харилцаандаа чухалчилдаг, утга учрын цөм болдог ойлголт бөгөөд академик орчинд шударга байдал, хариуцлага, хүндэтгэл, хамтын ажиллагаа, бие даасан сэтгэлгээ зэрэг үнэт зүйлс гол байр эзэлдэг. Их сургуулийн боловсрол нь эдгээр үнэт зүйлсийг сургалтын явцад, харилцаа хандалга, туршлагаар дамжуулан оюутанд суулгах чухал үүрэгтэй. Гэвч хиймэл оюуны эрин зуунд энэ үүргийг хэрэгжүүлэх үйл явц улам бүр хүндэрч байна.

⁵ Generative AI – өмнөх үеийн хиймэл оюун ухаан нь ихэвчлэн өгөгдөлд дүн шинжилгээ хийх, ангилах зориулттай байсан бол “генератив” буюу “үүсгэгч” хиймэл оюун нь хүнтэй адил бүтээлч байдлаар хариулт өгдөгөөрөө онцлогтой.

Энэхүү судалгааны зорилго нь Монгол Улсын их сургуулийн боловсролд хиймэл оюун технологи нэвтрэхийн дагуу оюутны үнэт зүйлсийн хөгжилд тулгарч буй тодорхой нөхцөл, асуудал, сорилтыг тодорхойлж, олон улсын туршлагад тулгуурлан шийдлийн чиглэл санал болгоход оршино. Өгүүлэлд AI буюу хиймэл оюуны технологийн хэрэглээнийхээ нөлөөгөөр үнэт зүйлсийн хөгжилд учрах эрсдэлийг хязгаарлан авч үзэв.

1. Үнэт зүйлсийн хөгжил ба их сургуулийн боловсролын уялдаа

Их сургуулийн боловсролын гол зорилгын нэг нь мэдлэгтэй төдийгүй зохистой үнэт зүйлстэй мэргэжилтэн бэлтгэх явдал юм. Аристотелийн “этика” хэмээх нэр томьёо нь “зан заншил, дадал”⁶ гэсэн утгатай бөгөөд үнэт зүйл нь удаан хугацааны дадал туршлагаар, харилцан үйлчлэлийн орчноор, итгэл үнэмшлийг тулгуур болгосон сонголт бүрийн явцаар бүрэлдэн тогтдог (Аристотель, II.1) гэж тодорхойлдог. Их сургуулийн боловсрол нь энэ бүрэлдэхүүний хамгийн бэлэн орчныг бүрдүүлдэг гэдгийг боловсролын философч Жон Дью (Dewey, 1938) онцолж байсан. Тэрбээр “боловсрол нь амьдрал биш, харин амьдралын бэлтгэл” гэсэн ойлголтыг эсэргүүцэж, боловсрол нь өөрөө бодит туршлага, үнэт зүйлстэй шийдвэр гаргах орчин байх ёстой гэж үзэж байжээ.

Дэлхийн олон улс орны их сургуулийн үнэлгээний тогтолцоонд үнэт зүйлсийн хөгжлийг тусгай индикатор⁷-ыг ашиглан хэмждэг болсон нь энэ чиглэлд дэвшилтэт хандлага бий болж байгааг харуулж байна. Тухайлбал, QS World University Rankings тогтолцоонд “Graduate employability” буюу “төгсөгчдийн ажил эрхлэлтийн чадамж” гэсэн үзүүлэлт нь зөвхөн мэдлэгийн биш, зан үйл, ёс суртахуун, хариуцлагын нэгдлийг агуулдаг гэж үзсэн байна. Өөрөөр хэлбэл Үнэт зүйлийн төлөвшил (Sustainability & Employability): Өмнө нь зөвхөн “судалгаа” болон “нэр хүнд” чухал байсан бол одоо “нийгмийн хариуцлага” болон “төгсөгчдийн бодит чадамж” (зан үйл, ёс суртахуун) илүү жин дарах болсон байна.

Монгол Улсын дээд боловсролын тухай хуульд “Дэлхий нийтийн хүний үнэт зүйлс болон Монгол үндэстний уламжлалт зан заншил, ёс суртахуун, соёлыг хүндэтгэдэг” (МУДБТХ, 2023) мэргэжилтэн бэлтгэхийг дээд боловсролын зорилгод тодорхой тусгасан байдаг. Энэ зорилго нь хиймэл оюуны эрин үед хэрхэн хэрэгжих вэ? гэсэн асуулт улам бүр чухлаар тавигдаж байна.

2. Хиймэл оюуны технологийн нөлөөгөөр үнэт зүйлсийн хөгжилд

⁶ Зан заншил (Ethos): Сайн үйлийг нэг удаа хийх биш, байнга давтаж дадал болгосноор хүний зан чанар тогтдог. Сонголт (Choice): Ёс суртахууны үнэт зүйл нь хүний ухамсарт сонголт бүрийн үр дүнд бий болдог. Нийгмийн орчин: Хүн бусадтай харилцах явцдаа (харилцан үйлчлэлийн орчинд) шударга ёс, эр зориг зэрэг чанарыг суралцдаг.

⁷ Үнэлгээний шинэ хандлага (Value-driven Indicators) Өмнө нь их сургуулиудыг зөвхөн сургалтын орчин, судалгааны ажил, төсвөөр нь үнэлдэг байсан бол одоо “Үнэт зүйлсийн хөгжил” (Development of Values)-ийг тусгай индикатороор хэмждэг болсон байна. Энэ нь их сургууль бол зөвхөн мэдлэг олгох газар биш, харин “төлөвшил” олгох институт гэдгийг хүлээн зөвшөөрч буй хэрэг юм.

учрах сорилтууд

Хиймэл оюуны технологи нь оюутнуудад мэдлэгээ нэн хурдтай тэлэх асар их боломжтой зэрэгцэн тэдний үнэт зүйлсийн хөгжилд гол сорилтуудыг бий болгож байна. Эдгээрийг дараах байдлаар ангилан авч үзэж болно.

Академик шударга байдал ба зохиогчийн эрх; Академик шударга байдал нь их сургуулийн боловсролын үндсэн үнэт зүйлсийн нэг юм. Гэтэл ChatGPT, Claude, Gemini зэрэг генератив хиймэл оюун нь оюутанд эссэ, судалгааны ажил, семинарын даалгавар хэдхэн минутын дотор бичүүлэх боломжийг нээсэн. “Эрдэм шинжилгээний бүтээлийн хяналт, үнэлгээний олон улсын систем” болох Turnitin-аас гаргасан 2024 оны тайланд дэлхийн их сургуулиудад ирүүлсэн оюутны ажлын 11 хүртэлх хувь нь хиймэл оюуны үүсгэсэн агуулгатай байж болзошгүй (Turnitin, AI writing in higher education: Realities, risks and responses, 2024) гэсэн судалгааны гол үр дүн нийтлэгдсэн байна⁸. Энэ нь зөвхөн хуулбарлах асуудлаас давсан, оюутны өөрийн сэтгэн бодох, дүгнэх, бүтээх үйл явц бэхжихгүй байна гэсэн бэрхшээлийг агуулж байна. Шударга байдлын асуудал нь зөвхөн шалгалтын танхимаар хязгаарлагдахгүй. Оюутан хиймэл оюуны тусламжтай бэлтгэсэн тайлан, судалгааг “өөрийнхөө бүтээл” гэж танилцуулах явдал нь хариуцлага, үнэнч шударга байдлын үнэт зүйлсийг доройтуулдаг. Эдгээр дадал нь дараа нь мэргэжлийн орчинд хариуцлагагүй зан үйлийн суурь болж болзошгүй байна. Нөгөө талаас цаашлаад хиймэл оюуны хэрэгслүүд илүү боловсронгуй болсон. Оюутнуудын дунд хэрэглээ нь өдөр тутмын дадал болж хэвшиж байгаагаас 2025 оны чиг хандлагад Turnitin болон бусад судалгааны байгууллагууд зөвхөн “хийсэн үү, үгүй юу” гэдгийг илрүүлэхээс илүүтэйгээр “**Зөвшөөрөгдөх хэмжээ ба Ёс зүйтэй хэрэглээ**” (Turnitin, What 2025 generative AI trends reveal about student behavior, 2025)-г тодорхойлоход анхаарч байна. Мөн их сургуулиудын засаглалын түвшинд “хориглох” стратегиас “хамтран ажиллах, зохицуулах” стратеги руу шилжиж байгаа нь 2025 оны академик стандартын хэрэгжилтийг хэмжих дижитал индикаторын гол онцлог болж байна.

Бие даасан сэтгэлгээ ба шүүмжлэлт боловсруулалтын доройтол; Их сургуулийн боловсролын хамгийн чухал зорилгуудын нэг нь оюутанд бие даасан шүүмжлэлт сэтгэлгээ хөгжүүлэх явдал юм. Гэтэл хиймэл оюун нь “хурдан хариулт” өгдөг тул оюутнууд удаан бодох, тулгамдсан асуудлаар өрсөлдөх, буруу гэж хүлээн зөвшөөрч засах зэрэг когнитив ачааллаас зайлсхийх хандлагатай болдог. Л. С. Выготскийн “**ойролцоо хөгжлийн бүс**” (Zone of Proximal Development) онол-оос (Vygotsky, 1978) харахад хүн ноцтой асуудлыг бие дааж даван туулах явцад хамгийн их хөгжилд хүрдэг. Хиймэл оюун нь энэ бүсийг алгасаад хэт амар хариулт санал болгосноор оюутны когнитив, эмоциональ чадавхийн хөгжлийг гажуудуулахад хүргэж болзошгүй байна гэж үзжээ. Мөн хиймэл оюуны “hallucination” буюу хуурамч мэдлэг үүсгэх эрсдэл нь оюутанд

⁸ Turnitin компани 2024 оны 4-р сард дэлхий даяарх 200 сая гаруй оюутны ажилд дүн шинжилгээ хийсэн тайлангаа танилцуулсан.

мэдлэгийн эх сурвалжийг шүүн тунгаахыг хялбарчлах хандлага бий болгоно. Мэдээллийг шүүн боловсруулах, академик ёс зүйгээр ашиглах, нотлох баримтад суурилан дүгнэлт гаргах зэрэг чадварууд нь бүрдэхгүй байх нь ирээдүйн мэргэжилтний шийдвэр гаргах чадамжид сөргөөр нөлөөлнө.

Хүний харилцаа холбоо ба нийгэмших үйл явцын сорилт; Их сургуулийн боловсролын чухал нэг хэсэг нь хамт олонтойгоо харилцах, хамтарч ажиллах, зөрчилдөх, эвлэрэх зэрэг нийгэмшихүйн үйл явц байдаг. Хиймэл оюунтай харилцах нь хүнтэй харилцахаас эрс ялгаатай: хиймэл оюун гомдохгүй, баярлахгүй, буруутгахгүй, харилцаа холбооны нарийн асуудал агуулдаггүй. Иймд хиймэл оюунтай хэт их харилцсан суралцагч хүнтэй харилцахдаа эмпати, тэвчээр, зөрчлийг бүтээлчээр шийдвэрлэх чадвар дутагдах эрсдэлтэй. Нийгмийн психологийн судалгаанаас харахад Z болон Альфа үеийн залуучууд аль хэдийн дижитал харилцааг илүүд үздэг хандлагатай болсоор байна. Хиймэл оюуны хэрэгслүүд энэ хандлагыг улам бүр гүнзгийрүүлж, нүүр тулсан харилцаа, идэвхтэй сонсолт, харилцан хамааралтай ажиллах хандлагыг сулруулдаг нь батлагдаж байна.

Хариуцлагын мэдрэмж ба ёс суртахуун бүрэлдэх үйл явцын сорилт; Хариуцлага нь үнэт зүйлсийн суурь. Гэтэл хиймэл оюун нь суралцагчдад “шийдвэрийг” нь хариулдаг тул “хэн хариуцах вэ?” гэсэн асуулт бүдгэрдэг. Суралцагч хиймэл оюуны гаргасан дүгнэлтийг ашиглаад, дараа нь тухайн шийдвэр буруу болсон тохиолдолд “хиймэл оюун ингэж хэлсэн” гэж мэдэгдэх нь хариуцлагаас зайлсхийх хэв маяг үүсэж байна. Эммануэль Левинас “Face-to-face” буюу “нүүр тулсан харилцаа” онол (Levinas, 1969)-оос үзэхэд хариуцлага нь хүний биет харилцааны явцаар бүрэлддэг. Хиймэл оюун энэ “нүүр тулалтыг” устгасан орчинд хариуцлагын үнэт зүйл бүрэлдэж чадахгүй. Хиймэл оюунтай харилцах үед “Нөгөө хүн”-ий эмзэг байдал, амьд харилцаа байхгүй тул хүний ёс суртахууны хариуцлагын үнэт зүйл бүрэлдэж чадахгүйд хүрдэг. Хиймэл оюун нь хүнийг “амьд харилцаанаас” тусгаарласнаар бидний бусдын өмнө хүлээх ёс суртахууны мэдрэмж, хариуцлагын үнэт зүйлийг бүдгэрүүлэх эрсдэлтэй юм. Эмч, хуульч, инженер, цэргийн офицер зэрэг нийгэмд хариуцлагатай мэргэжил эрхлэгчид хиймэл оюунд “хариуцлагаа” шилжүүлж чадахгүй. Тиймд хариуцлагын үнэт зүйлсийг их сургуулийн боловсролын явцад нэгдмэл байдлаар нь хөгжүүлэх нь стратегийн ач холбогдолтой.

Дижитал тэгш байдлын сорилт ба үнэт зүйлсийн хоёрдогч хэлхээ; Хиймэл оюуны хэрэгслүүд нь үнэтэй дэд бүтэц, тасралтгүй интернэт холболт шаарддаг. Монгол Улсын хувьд хот, хөдөөгийн дижитал хуваагдал нь дээд боловсролд ч мэдрэгддэг. Хот суурин газар болон нийслэлийн оюутнууд өндөр чадамжтай хиймэл оюуны хэрэгслийг ашигладаг бол орон нутаг дэх оюутнууд тэгш хандах боломжгүй байдал нь шударга бус байдлын нэг илрэл юм. Энэ нь зөвхөн боломжийн тэгш байдлын асуудал биш, харин “технологийн давуу байдлыг” үнэт зүйл гэж буруу ойлгох хандлагыг бий болгодог. Oxford Insights-ын 2024 оны

тайланд Монгол Улс “хиймэл оюуны бэлэн байдлын олон улсын үнэлгээ”-гээр 98 дугаарт эрэмбэлэгдсэн нь (Oxford, Government AI readiness index 2024, 2024) технологийн болон боловсролын дэд бүтцийн хоёуланд цаашид хөрөнгө оруулалт хэрэгтэй байгааг харуулж байна.

3. Олон улсын туршлага: Үнэт зүйлсийн боловсролыг хамгаалах арга хэмжээнүүд

Олон улсын их сургуулиуд болон засгийн газрууд хиймэл оюуны технологийн нөлөөгөөр үнэт зүйлсийн хөгжилд учрах бэрхшээлүүдийг дараах байдлаар шийдвэрлэхийг зорьж байна.

Европын Холбооны “AI Act” ийн дагуу боловсролын системд нэвтрүүлэх AI хэрэглэгдэхүүнийг “өндөр эрсдэлтэй” ангилалд оруулж, ил тод байдал, шударга байдал, хүний хяналтын шаардлагуудыг тавьсан байна (European, Artificial intelligence act, 2024, March). Ялангуяа их сургуулийн орчинд хиймэл оюуны системийг ашиглахдаа суралцагчийн үнэт зүйлстэй нийцэх эсэхийг урьдчилан үнэлэх үүрэг бий болсон байна.

UNESCO -ын “Guidance for generative AI in education and research” бичиг баримтад гишүүн орнуудад хиймэл оюуны хэрэглээг зохицуулахдаа “суралцагчийн бие даасан байдал, шүүмжлэлт сэтгэлгээ, бүтээлч байдлыг” хамгаалах зарчмуудыг мөрдлөг болгохыг уриалсан байна (UNESCO, Guidance for generative AI in education and research, 2023). Энэхүү зөвлөмж нь үнэт зүйлсийн боловсролыг технологийн нэвтрэлттэй зэрэгцэн хөгжүүлэх шаардлагыг тусгайлан онцолсон байдаг.

АНУ-ын Стэнфорд, MIT, Харвард зэрэг тэргүүлэх их сургуулиуд “AI Literacy” буюу “Хиймэл оюуны цагаан толгойн боловсрол” хичээлийг заавал судлах хичээлд оруулжээ. Ялангуяа Харвардын их сургуулийн “Embedded EthiCS” хөтөлбөр нь технологийн бүх хичээлд ёс зүйн агуулгыг нэгтгэсэн хандлагаараа онцлог байр суурь эзэлдэг байна.

Сингапур улсын IMDA & PDPC (2023)-ын “Model AI Governance Framework”-д боловсролын секторт хиймэл оюуны зохистой ашиглалтын тав тухтай хязгаарыг (guardrail) тогтоосон байна. Энэ хязгаар нь үнэт зүйлсийн хүрээнд шударга байдал, хүний оролцоо, ил тод байдлыг шаарддаг байна.

Финланд улс дэлхийд анхлан K-12 (ерөнхий боловсролын) (UNESCO, K-12 AI curricula: A mapping of government-endorsed AI curricula., 2022) сургуулийн насны хүүхдүүдэд зориулсан “AI Basics” хичээлийг нэвтрүүлж, эхний үеийн оюутнуудад хиймэл оюуны техникийн ойлголтоос өмнө “зохистой хэрэглэгч” болох үнэт зүйлсийн боловсролыг олгоход ач холбогдол өгч байна. Энэ хандлага нь үнэт зүйл бол суралцахуйн агуулга биш, суралцах арга болно гэсэн үзлийг баримталдаг байна.

4. Монгол Улсын дээд боловсролын тогтолцоо дахь үнэт зүйлсийн бэрхшээл

Монгол Улсын хувьд дээд боловсролын орчинд хиймэл оюуны нөлөөг судалсан эрдэм шинжилгээний ажил одоохондоо хомс байгаа нь цаашдын судалгааны нэн тэргүүний чиглэл болоод байна. Гэсэн хэдий ч бодит байдлаас харахад оюутнуудын дунд хиймэл оюуны хэрэгслийн хэрэглээ эрс нэмэгдсэн бөгөөд зарим тохиолдолд академик бүтээлийн шударга байдалд нөлөөлж байгаа нь тодорхой болсоор байна.

Монгол Улсад их сургуулийн багш нарын дундаж нас өндөртэй байгаа нь технологийн шинэчлэлтэй дасан зохицоход хугацаа шаардагдаж байна. Нөгөө талдаа оюутнуудын технологи ашиглалт багш нараас хурдан нэмэгддэг нь “үнэлгээний хоцрогдол” бий болгодог, өөрөөр хэлбэл оюутан хиймэл оюуны тусламжаар ажлаа гүйцэтгэж байхад багш тэр ялгааг таних чадваргүй байх нөхцөл үүсэх магадлал өндөр байна.

ҮБХИС-ийн хувьд цэрэг-мэргэжлийн боловсролын орчинд хариуцлага, шударга байдал, нэр төр, дэг журам зэрэг үнэт зүйлс нь мэргэжлийн нэг агуулга байдаг. Гэтэл цэргийн мэргэжлийн ёс зүйн хичээлд хиймэл оюун ухааныг хэрэгслийг сургалтанд нэвтрүүлж буйтай холбоотой шинэ асуулт тавигдаж байна: цэргийн шийдвэр гаргах үйл явцад хиймэл оюуны зөвлөгөөг хэр хэмжээнд авч болох вэ? Хэн хариуцлага хүлээх вэ? Эдгээр асуулт нь мэргэжлийн үнэт зүйлсийн боловсролын тулгын чулуу болно.

Монгол Улс хиймэл оюуны үндэсний стратегийг боловсруулж, эхний байдлаар 2025 оны эхэнд олон нийтэд танилцуулсан. Гэхдээ энэ стратегид дээд боловсролын байгууллагуудын үнэт зүйлсийн боловсролд хиймэл оюун ямар нөлөөтэй болохыг дэлгэрэнгүй авч үзсэн хэсэг хомс байгаа нь цаашид нэмэлт судалгаа, бодлогын баримт бичгийн хэрэгцээ байгааг харуулж байна.

5. Их сургуулийн боловсролд үнэт зүйлсийн хөгжлийг хамгаалах шийдэл

Эдгээр сорилт, бэрхшээлийг шийдвэрлэхийн тулд олон улсын туршлага болон онолын суурьт тулгуурлан дараах чиглэлд арга хэмжээ авахыг санал болгож байна.

Хиймэл оюун-интегрчлагдсан үнэт зүйлсийн боловсролын хөтөлбөр; Хиймэл оюуны хэрэглээг зөвхөн “ашиглавал буруу” гэж хориглох бус, харин хэзээ, яаж ашиглах нь зохистой вэ гэдгийг заах “хиймэл оюун-интегрчлагдсан” ёс зүйн боловсрол шаардлагатай. Суралцагч хиймэл оюуны гаргасан хариултыг шүүмжлэлтээр боловсруулах, эх сурвалжийг нягтлах, хариуцлагатайгаар ашиглахыг дадуулах нь зорилго юм. Их сургуулийн сургалтын хөтөлбөр дэх “AI Literacy” буюу “хиймэл оюуны суурь боловсрол”, “хиймэл оюуны цагаан толгойн боловсрол” хичээлд зөвхөн техникийн ур чадвар биш, ёс зүйн хэм хэмжээ, хариуцлагын ойлголт, дижитал иргэний ёс суртахуун гэсэн агуулгыг оруулах шаардлагатай.

Үнэлгээний шинэчлэл; Уламжлалт эссэ бичих, тест өгөх аргаас хурдан хугацаанд холдож, оюутны бодит дүгнэлтийг шаарддаг, хиймэл оюуноор орлуулшгүй үнэлгээний аргуудыг нэвтрүүлэх шаардлагатай. Ярилцлага хэлбэрийн шалгалт, кейс судалгааны дүн шинжилгээ, нийгмийн асуудалд шийдэл санал болгох төсөл зэрэг нь оюутны өөрийн сэтгэлгээ, шүүлтийн чадварыг илүү бодитоор илрүүлдэг. Хиймэл оюуныг бүрмөсөн хориглох нь биш, харин **“зохистой ашиглалтын ил тод байдал”** – тухайн ажилд хиймэл оюуны аль хэрэгслийг, яаж ашигласан гэсэн тайлбарыг заавал оруулахыг шаарддаг хандлага нь академик шударга байдлыг хамгаалдаг практик арга байж болно.

Багш нарыг чадавхжуулах; Багш нар нь хиймэл оюуны хэрэглээний хяналтгүй, хариуцлагагүй байдлыг таних, оюутантай энэ талаар нээлттэй харилцаа тогтоох, хиймэл оюуны нөлөөнд мэдрэмжтэй хандах чадвар эзэмших шаардлагатай. Их сургуулиудад хиймэл оюуны хэрэглээний бодлогыг боловсруулах ажилд багш, оюутан хамтарч оролцох нь мэдлэгийн эзэмшлийн мэдрэмж, хариуцлагын соёлыг бий болгоход тус дэм болно.

Үнэт зүйлсийн боловсролыг мэргэжлийн суурь агуулгатай нэгтгэх; Хиймэл оюун технологийг ашигладаг мэргэжилтний хувьд “технологийн зохистой хэрэглэгч” болоход шаардагдах үнэт зүйлсийн суурийг тавих нь их сургуулийн зайлшгүй үүрэг юм. Мэргэжлийн хичээл бүрт хиймэл оюун ашиглалтын хариуцлагын тухай агуулга нэгтгэгдэх ёстой. Эмнэлгийн оюутан хиймэл оюуны оношилгооны хэрэгслийг ашиглахдаа эцсийн шийдвэрийг хэн гаргах вэ гэдгийг мэдэх, цэргийн мэргэжлийн оюутан нь хиймэл оюуны санал болгосон тактикийг нөхцөл байдалтай уялдуулан шүүмжлэлтээр үнэлэх чадвар эзэмших нь чухал ур чадвар болоод байна.

Үнэт зүйлсийн дэд соёлыг байгуулах; Дан ганц хориг, заавар, дүрмээр үнэт зүйлсийн хөгжлийг дэмжиж чадахгүй. Суралцагчийн хувийн үнэт зүйлс нь их сургуулийн орчин, соёл, харилцааны дэд бүтцийн явцад бүрэлддэг. Тиймд их сургуулиудад “дижитал иргэний соёл”, “технологийн ёс зүйн клуб” зэрэг оюутны нийгэмлэгийг байгуулах, хиймэл оюуны зохистой ашиглалтын кэйс үнэлэх, дүгнэх, алдааг нийтэд нь ил тод ярилцах орчин бий болгох нь дэд соёлыг хэлбэршүүлдэг.

Дүгнэлт

Хиймэл оюун (AI) технологи нь их сургуулийн боловсролд шинэчлэл, боломж авчрахын зэрэгцээ суралцагчийн үнэт зүйлсийн хөгжилд багагүй сорилт, бэрхшээлүүдийг бий болгож байна. Академик шударга байдал, бие даасан сэтгэлгээ, хариуцлагын мэдрэмж, хүмүүний харилцаа холбоо зэрэг суурь үнэт зүйлс нь хиймэл оюуны хэт хамааралтай орчинд доройтох эрсдэл дагуулж байна. Энэ нь хиймэл оюуныг боловсролоос хаах биш, харин зохистой ашиглалтын соёл, хариуцлагатай хэрэглэгчийн боловсролыг зэрэгцэн хөгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Үнэт зүйлийн доройтол ба Когнитив эрсдэлийн хүрээнд хиймэл оюуны хэрэгслүүд нь оюутны бие даан сэтгэх, шүүмжлэлт дүн шинжилгээ хийх үйл явцыг алгасан, бэлэн хариулт санал болгож байгаа нь Л.С.Выготскийн тодорхойлсон “ойролцоо хөгжлийн бүс”-ийг гажуудуулж, танин мэдэхүйн хөгжлийг сааруулах эрсдэлтэй байна. Мөн Turnitin-ийн тайлангаас үзэхэд академик шударга байдал алдагдах хандлага дэлхий нийтэд (11%) түгээмэл болсон нь оюутны хариуцлагын үнэт зүйлийг сулруулж байна.

Амьд харилцаа ба хариуцлагын бүдгэрэл нь Э.Левинасын онолоор “нүүр тулсан харилцаа”-наас эхтэй боловч хиймэл оюунтай тогтоох харилцаа нь энэхүү амьд орчныг устгаж, эмпати болон ёс суртахууны мэдрэмжийг бүдгэрүүлж байна. Оюутнууд гаргасан шийдвэрийнхээ хариуцлагыг технологид тохох хандлага ажиглагдаж байгаа нь ирээдүйн мэргэжлийн салбарт (цэргийн офицер, эмч гэх мэт) эрсдэл дагуулж болзошгүй юм.

Их сургуулиудын засаглалын стратегийн өөрчлөлт нь хиймэл оюуныг “хориглох” хандлагаас “зохистой ашиглах” стратеги руу шилжих зайлшгүй шаардлагатай байна. Олон улсын туршлагаас үзэхэд Харвардын “Embedded EthiCS”, Финландын “AI Basics” зэрэг хөтөлбөрүүд нь технологийг ёс зүйн боловсролтой салшгүй уялдуулан зааж байгаа нь Монгол Улсын дээд боловсролын системд нутагшуулах жишиг загвар болж байна.

Монгол Улс “Хиймэл оюуны үндэсний стратеги”-ээ боловсруулж буй энэ үед дээд боловсролын байгууллагууд үнэлгээний системийг шинэчлэх (ярилцлага, кейс шинжилгээ), багш нарыг технологийн болон ёс зүйн хувьд чадавхжуулах, мөн “AI Literacy” буюу хиймэл оюуны суурь боловсролыг бүх мэргэжлийн хөтөлбөрт нэгтгэх шаардлагатай байна. Монгол Улсын дээд боловсролын тогтолцоо, тэр дундаа ҮБХИС зэрэг мэргэжлийн өвөрмөц байгууллагуудад дээрх олон улсын сайн жишгийг үндэсний онцлог, соёлын контекстод тохируулан нэвтрүүлэх боломж нь бодитоор байна.

Эцэст нь, хиймэл оюуны эрин үед их сургуулийн боловсролын үндсэн зорилго өөрчлөгдөхгүй, харин чиг шударга, хариуцлагатай, бие дааж бодох чадвартай, хүний эрхэм чанарыг хүндэтгэх чадвар бүхий мэргэжилтэн, иргэн бэлтгэх явдал юм. Үнэт зүйл бол дан ганц их сургуулийн хичээлийн агуулга биш, бүхий л сургалт-хүмүүжлийн орчноор дамжуулан бүрэлдэх тасралтгүй үйл явц гэдгийг байнга санах нь чухал. Дэлхийн сайн жишгүүд нь энэ зорилгод хүрэх замыг тодорхой харуулж байна: технологийг дайсан биш, харин хариуцлагатай дүйцэтгэх хамтрагч болгон хүлээн авах үзэл хандлага нь ирээдүй үеийн их сургуулийн боловсролын тулгын чулуу болох нь харагдаж байна.

Эш татсан сурвалж, судалгааны бүтээлийн жагсаалт

- [1] Монгол Улсын дээд боловсролын тухай хууль. (2023 оны 07 07). Legalinfo.mn. <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16759959041191>
- [2] Аристотель. (II.1). Никомахын ёс зүй. Г.Лхагвасүрэн.-Д Улаанбаатар 2018.

- [3] Dewey, J. (1938). Experience and education. Millan.
- [4] European. (2024, March). Artificial Intelligence Act. Publications Office of the European Union: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
- [5] Levinas, E. (1969). Totality and infinity. Duquesne University Press.
- [6] McKinsey Global Institute. (2017, December). Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>
- [7] Oxford. (2024). Government AI readiness index 2024. <https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2024/12/2024-Government-AI-Readiness-Index-2.pdf>
- [8] Turnitin. (2024). AI writing in higher education: Realities, risks and responses. Turnitin LLC. : <https://www.turnitin.com/blog/ai-writing-in-higher-education>
- [9] Turnitin. (2025). What 2025 generative AI trends reveal about student behavior. <https://www.turnitin.com/blog/what-2025-generative-ai-trends-reveal-about-student-behavior>
- [10] UNESCO. (2022). K-12 AI curricula: A mapping of government-endorsed AI curricula. UNESCO: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380602-99c> Гарґасан
- [11] UNESCO. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
- [12] Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.